

MAAILMAN Historia

 SAGA
EGMONT

**JOUKKOTUHO
RINTAMALLA**

MAAILMAN

Historia

 SAGA
EGMONT

**JOUKKOTUHO
RINTAMALLA**

Maailman historia

Joukkotuho rintamalla

SAGA Egmont

Joukkotuho rintamalla

Copyright © 2020 Maailman Historia and SAGA Egmont

All rights reserved

ISBN: 9788726383553

1. e-book edition, 2020

Format: EPUB 2.0

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means without the prior written permission of the publisher, nor, be otherwise circulated in any form of binding or cover other than in which it is published and without a similar condition being imposed on the subsequent purchaser.

SAGA Egmont www.saga-books.com – a part of Egmont,
www.egmont.com

Mutahelvetti keskellä eurooppaa

Edessä piti olla nopea sota, jossa Saksan keisarikunta ojentaisi naapureitaan. Myös vastapuolella ympärysvallat Ranska, Venäjä ja Britannia olivat hyvin toiveikkaita. Tuhansia seikkailunhaluisia nuorukaisia ilmoittautui vapaaehtoisiksi puolustaakseen kansakunnan kunniaa. Todellisuus kuitenkin oli täysin toinen. Rintamat juutuivat pian mutahelvettiin keskelle Eurooppaa, ja huolimatta uusista aseista, kuten myrkykaasuista, torpedoin varustetuista sukellusveneistä, panssarivaunuista ja hävittäjälentokoneista, sota venyi venymistään. Piina päättyi vasta, kun Yhdysvallat vuonna 1917 lähti sotaan. Tuoreiden yhdysvaltalaisjoukkojen tulo käänsi sodan pian ympärysvaltojen eduksi. Vaikka Saksan keisarikunta hävisi, aselepo oli odotettu. Saksan siviilit näkivät nälkää ja pinnan alla kyti Venäjän innoittama vallankumous. Versaillesin rauhansopimuksen ehdot eivät kuitenkaan taanneet rauhaa, pikemminkin päinvastoin.

1. Sota nostatti riemua

*Sarajevossa 28. kesäkuuta 1914
kansallismielinen serbialainen ampui luodin,
joka tappoi Itävalta-Unkarin kruununperillisen
Franz Ferdinandin. Pian tämän jälkeen
Euroopan suurvaltojen välillä vuosia kyteneet
jännitteet leimahtivat liekkiin. Ensimmäinen
maailmansota oli puhjennut. Sodan alussa
mieliala oli riemukas ja sadattuhannet miehet
ilmoittautuivat vapaaehtoisina armeijaan. Kun
sotilaat syksyllä 1914 kyyhöttivät
juoksuhaudoissa länsirintamalla, he käsittivät,
etteivät he palaisi voitokkaina kotiin ennen
jouluu, vaikka niin oli odotettu.*

Miehet nostavat nyrkkinsä voitonriemuisesti ilmaan hyvästiksi. Junanvaunu, jonka ovista ja ikkunoista he katsovat ulos, on koristeltu optimistisilla iskulauseilla kuten "Huviretki Pariisiin" ja "Nähdään bulevardilla". Miehet olettavat rintamalle päästyään kukistavansa vihollisen muutamissa viikoissa, enintään kuukausissa.

Kuva on otettu Saksassa asemalaiturilla kesällä 1914, ja junan matkustajat riemuitsevat mahdollisuudesta sotia Ranskaa vastaan. Saksan lehdet kirjoittivat sotainnosta, joka levisi valtakunnassa "elokuun huumana", erityisesti saksalaisena kansallishenkenä.

"Isänmaallinen innostus, jota näinä vakavina päivinä on ilmaistu, on varmin todiste siitä, ettei keneltäkään ole puuttuva isänmaallisia tunteita edessä olevina vaikeina

aikoina”, kirjoitti esimerkiksi berliiniläislehti Tägliche Rundschau elokuun alussa vuonna 1914 ensimmäisen maailmansodan puhjetessa. Kansallismielisyys vyöryi yli Saksan keisarikunnan, jota oli leimannut sisäinen hajaannus baijerilaisten ja preussilaisten sekä katolisten, protestanttien ja juutalaisten välillä.

EUROOPASSA KYTI JÄNNITTEITÄ

Vuonna 1914 Euroopan suurvallat olivat pitäneet rauhaa yllä lähes puoli vuosisataa. Sen jälkeen, kun Saksan pikkuvaltiot olivat yhdistyneet keisarikunnaksi Itävalta-Unkarista 1866 ja Ranskasta 1871 saavutettujen voittojen jälkeen, maat eivät olleet sotineet. Saksan keisari Vilhelm II hallitsi kuitenkin merkittävää osaa Euroopasta, mikä piti perinteiset suurvallat, Britannian, Ranskan ja Venäjän, varpaisillaan. Rauhaisan pinnan alla kyti jännitteitä. Vahvan asemansa säilyttääkseen Ranska oli jo vuonna 1892 perustanut Venäjän kanssa kaksiliiton. Vuonna 1904 Ranska ja Britannia solmivat Entente cordiale -liiton, johon Venäjä liittyi 1907 (Triple Entente). Näin syntyivät ententevallat, sittemmin myös ympärysvalloiksi kutsuttu liittouma.

Myös Balkanilla tilanne oli räjähdysaltis. Kansallismieliset slaavit, jotka ennen olivat eläneet osmanien alaisuudessa, haaveilivat nyt omista kansakunnista. Itävalta-Unkari oli liittänyt hallintaansa suuria alueita, muun muassa Bosnian, ja kansallismieliset vihasivat Wienin uutta ylivaltaa. Etenkin kasvava Serbian kuningaskunta uhkasi Itävalta-Unkarin rauhaa.

SERBI AMPUI KRUUNUNPERILLISEN

Piilevät ristiriidat leimahtivat liekkiin, kun kansallismielinen serbi Gavrilo Princip 28. kesäkuuta 1914 ampui Itävallan arkkiherttuan ja Itävalta-Unkarin kruununperillisen Franz Ferdinandin ja tämän vaimon Sophien heidän vieraillessaan Bosnian pääkaupungissa Sarajevossa. Vastauksena murhaan Itävallan kuningashuone esitti Serbialle 23. heinäkuuta uhkavaatimuksen, jossa oli kymmenen kohtaa, mutta kahteen kohtaan, joissa annettiin Itävalta-Unkarin hallitukselle oikeus puuttua murhan tutkimuksiin sekä muihin sisäisiin asioihin, serbit eivät suostuneet. Näin ollen Itävalta-Unkari julisti Serbialle sodan tasan kuukausi Sarajevon laukausten jälkeen.

Sodanjulistuksen myötä välikohtaukset levisivät kulovalkean tavoin eri puolille Eurooppaa. Serbia oli Venäjän ja Ranskan liittolainen. Itävalta-Unkari oli puolestaan ennen sodanjulistusta Serbiaa vastaan varmistanut Saksan keisarikunnan tuen, mikäli Venäjä sekaantuisi tapahtumiin. Saksan keisari Vilhelm II haaveili laajentavansa keisarikunnan rajoja, ja koska kunnianhimoinen rautatieverkon laajennustyö Venäjällä oli valmistumassa lähivuosina, Vilhelm piti kannattavana sodan aloittamista saman tien. Rautatieverkon valmistuttua Venäjä olisi paljon entistä vahvempi. Niinpä Vilhelm II lupasi Saksan tuen Itävalta-Unkarille.

Venäläiset reagoivat Serbialle annettuun sodanjulistukseen heti armeijan liikekannallepanolla pelotteeksi Itävalta-Unkarille, mikä innoitti Saksan keisaria julistamaan sodan Venäjää ja Ranskaa vastaan.

Saksan sotilaiden vallatessa 4. elokuuta Belgian myös britit saivat hyvän syyn osallistua sotaan Ranskan ja Venäjän puolella. Saksan keisarikunta oli rikkonut vuoden 1839 Lontoon sopimusta, jossa taattiin Belgian

puolueettomuus ja koskemattomuus. Näin ollen Britannia julisti sodan keisari Vilhelm II:lle.

SOTAAN LÄHDETTIIN RIEMUITEN

Sodanjulistusten jälkeen Berliner Tageblatt -lehden päätoimittaja Theodor Wolff kuvaili tunnelmaa keisarikunnassa näin: "Hurraava ihmisjoukko lämpeni myrskyisään hurmukseen kuin haluten osoittaa keisarille, miten läheisiksi hänen kanssaan he itsensä tunsivat."

Kaupungeissa opiskelijat juhlivat ja lauloivat isänmaallisia lauluja ylivertaisesta Saksan kansasta. Sotilasparaatit ylistivät miehisiä hyveitä, ja innokkaat nuoret uskoivat Saksan sankarilliseen voittoon. Kun kesäloma oli ohi, vain harva nuori mies palasi Berliinin yliopistoihin: opiskelijat olivat värväytyneet sotilaiksi. Peräti 35 000 opiskelijaa veti ylleen harmaan univormun. Huumassaan nuorukaiset eivät aavistaneet, millainen verilöyly Euroopassa riehuisi seuraavien neljän vuoden ajan.

MAATILOILTA VIETIIN HEVOSET

Saksan työläisten ja maalaisten parissa sotainto oli laimeampaa. Työläiset pelkäsivät, ettei heillä olisi enää työpaikkaa sodan jälkeen. Maaseudulla viljelijät eivät olleet ehtineet korjata satoa, ja työt viivästyivät, koska armeija vei maatiloilta työhevoset. Saksan armeija valmistautui sotaan sekä ruokkien hevosia valtion maatiloilla että maksaen viljelijöille, jotta näillä oli aina valmiina virkeitä hevosia ratsuväkeä varten ja vetämään armeijan kalustoa rintamalle. Sodan alkuvuikkoina Saksan keisarikunta sai liikekannalle yli 700 000 hevosta. Myös Ranskan, Venäjän, Osmanien valtakunnan, Serbian ja Britannian armeijoilla oli

hevosia valmiina taisteluun. Hieman ennen sotaa kävi kuitenkin selväksi, että keihäin varustautunut ratsuväki, kuten Saksan ulaanirykmentti, oli vanhanaikainen, koska ratsu ja hevonen voitiin kaataa ampuma-aseella ennen kuin keihäs yletti viholliseen.

Lounais-Saksassa Ranskan rajan tuntumassa asukkaat eivät olleet vielä unohtaneet vuosien 1870–1871 sotaa naapurimaata vastaan. Tuolloin Saksa oli miehittänyt Ranskan provinssit Alsacen ja Lorrainen, joista maat edelleen kiistelivät. Pelätessään Ranskan hyökkäystä ja ranskalaisten kosta monet Alsacen saksalaisnaiset surmasivat itsensä, kun miehet lähtivät sotaan.

”Kaikkialle on kerääntynyt miehiä puhumaan sodasta. Itkevät naiset puuttuvat puheeseen. Samaan aikaan 15–17-vuotiaat marssivat enemmän huutaen kuin laulaen katuja pitkin”, raportoi saksalaiskirjailija Alsacesta.

SOTAA LUULTIIN LYHYEKSI

Sodan luomat riemu ja pelko levisivät myös ententevaltoihin eli Ranskaan, Britanniaan ja Venäjälle. Vahva keskitetty hallinto, asevelvollisuus ja yltyvä kansallismielisyys yhdistivät nyt asukkaita kansallisten rajojen sisäpuolella. Eurooppalaisissa oli herännyt uudenlainen velvollisuudentunne isänmaan puolustamista kohtaan.

Eteenpäin puskeva teollistuminen ja tekniikan edistys aseiden ja viestinnän saroilla sekä asevelvollisuus mahdollistivat armeijoille ennennäkemättömän suuren sotilasmäärän värväyksen, järjestelyn ja varustelun. Saksan keisarikunta, Itävalta-Unkari, Ranska ja Venäjä saivat satojentuhansien sotilaiden sijaan käyttöönsä nyt miljoonia miehiä. Suuremmat ja paremmin varustellut armeijat kohottivat kummankin sotilasliiton itsetuntoa. Innostuneet

sotilaat uskoivat lähtevänsä lyhyeen tehtävään, jossa vihollinen kukistettaisiin nopeasti, ja palaavansa voitokkaina takaisin perheidensä luokse ennen joulua.

Käsitys nopeasta sodasta levisi niin laajalle, että unkarilainen olutpanimo Kőbánya hyödynsi sotamielialaa mainoskampanjassaan. Mainosjulisteessa nähtiin vuonna 1914 kaksi sotilasta, jotka kilistivät oluttuoppeja tykin ja oluttynnyrin edessä. Takana heitä kohti juoksi laumoittain sotilaita eri maiden univormuissa kädet pään päällä. Mainoslause kuului: ”Kevätolut on tullut: vihollinen antautuu.”

LIIEKANNALLEPANO RAITEILLA

Kenraalit olivat kuitenkin arvioineet väärin, koska sotataktiikka oli jäänyt tekniikan nopean kehityksen jalkoihin. Niin sotilasväki kuin poliitikotkin uskoivat nopeaan hyökkäyssotaan. Raskaan tykistön ja konekiväärien kehittäminen sekä entistä suuremmat armeijat miljoonine miehineen vahvistivat puolustusta. Samalla kehittynyt rautatieverkko Ranskassa, Saksassa ja Itävalta-Unkarissa helpotti joukkojen siirtelyä rintaman osasta toiseen ja puolustuslinjojen säilyttämistä.

Sotaa edeltäneinä vuosina varsinkin Saksan työläiset olivat kiireesti laskeneet rautatiekiskoja pitkin poikin keisarikuntaa. Nyt rautateiden kuutta päälinjaa voitiin käyttää sotilaiden ja varusteiden kuljettamiseen. Belgian ja Luxemburgin rajojen läheisyyteen saksalaiset olivat rakentaneet vuosina 1909–1914 asemalaitureita, joille mahtui paljon enemmän ihmisiä kuin kyseisissä maalaiskylissä oli asukkaita. Suuret asemalaiturit ja entistä voimakkaammat junanvaunuja kiskovat veturit tekivät mahdolliseksi, että Saksa kykeni liikuttamaan lähes 12 000 sotilasta päivässä, mikä oli neljä kertaa enemmän kuin

vuosina 1870–1871 sodassa Ranskaa vastaan. Ensimmäisten viikkojen liikekannallepano määräytyi rautateiden kuljetuskyvyn ja aikataulujen mukaan. Siksi sota tunnetaan myös nimellä ”aikataulusota”.

Asemalaitureilla naiset ja lapset jättivät hyvästit hilpeille sotilaille ja heiluttivat valkoisia nenäliinojaan täpötäysien junanvaunujen perään sotilasorkesterin soittaessa marssia sotaan lähtevien miesten kunniaksi.

Kaikki saksalaismiehet eivät kuitenkaan suhtautuneet sotaan innostuneesti. ”Aurinko laskee taivaanrantaan. Pian minut heitetään joukkohautaan. Taivaalla hehkuu urhea iltarusko; saatan olla kuollut 13 päivän kuluttua”, kirjoitti 25-vuotias saksalainen runoilija Alfred Lichtenstein hyvästiksi ennen lähtöään rintamalle. Hän kuoli 25. syyskuuta 1914.

Jo hyvin pian sodan alettua kaatuneiden sotilaiden määrä osoittautui paljon odotettua suuremmaksi. Kenraalit värväsivät tämän takia entistä enemmän vapaaehtoisia. Asevelvollisten lisäksi 300 000 vapaaehtoista saksalaismiestä liittyi armeijaan ensimmäisen puolen vuoden aikana. Osa kävi vain kahdeksan viikon koulutuksen ennen lähtöä junilla rintamalle.

RINTAMALLE JONOTETTIIN

Britanniassa ei ollut otettu käyttöön asevelvollisuutta, ja koska enimmät maajoukot oli sijoitettu siirtokuntiin, britit kokosivat sodan alkaessa vain 150 000 miehen joukot. Kuuden ensimmäisen sotaviikon jälkeen värväystoimistoihin oli kuitenkin ilmoittautunut 750 000 innokasta miestä ”vaalimaan Brittiläisen imperiumin kunniaa ja mainetta”, kuten värväysjulisteissa luki.

Amiraali Charles Fitzgeraldin kehotuksesta brittinaisten liike alkoi jakaa valkoisia sulkia miehille, jotka eivät olleet

liittyneet armeijaan elokuussa. Sulka oli merkki siitä, että mies oli pelkuri. Liike sai entistä enemmän brittimiehiä värväystoimistoihin. Tulijoita oli niin paljon, ettei armeija ehtinyt kouluttaa eikä varustella kaikkia kunnolla. Miehet majoitettiin tilapäisiin telttaleireihin ja puettiin sattumanvaraisiin univormuihin, koska khakikankaasta oli pulaa, ja sotilaille saatettiin jakaa aseeksi jopa luudanvarsia.

Into päästä rintamalle pulppuili uusien brittisotilaiden keskuudessa. ”Jos minut koskaan lähetetään rintamalle rykmentin mukana, voin lähes itkeä ilosta. Olen kade Chrisille (kirjoittajan sotilastoveri, toim.), koska hän pääsi matkaan niin pian, mutta uskon myös, että tämä piski (kirjoittaja itse, toim.) saa kohta lähteä myös”, kirjoitti kapteeni Noel Chavasse 18. elokuuta 1914 kirjeessä perheelleen. Seuraukset valmistautumattomien miesten lähettämisestä rintamalle nähtiin ranskalaisessa Loosin kaupungissa 26. syyskuuta, kun 10 000:sta juuri saapuneesta brittisotilaasta 8 000 kuoli ensimmäisenä päivänään rintamalla. Kun Britannia vuonna 1916 otti käyttöön asevelvollisuuden, armeijaan oli ilmoittautunut jo 2,6 miljoonaa vapaaehtoista.

SAKSA MIEHITTI BELGIAN

Sodan ensimmäiset taistelut käytiin Saksan ja Belgian rajalla 4. elokuuta. Saksalaisten Schlieffenplan-sotasuunnitelman oli jo vuosina 1891–1906 laatinut sotamarsalkka Alfred von Schlieffen, joka kuoli juuri ennen sodan syttymistä. Suunnitelmassa Saksan tuli hoitaa Ranska nopeasti pois pelistä yllätyshyökkäyksellä Belgian kautta, minkä jälkeen joukot siirrettiin itärintamalle sotimaan Venäjää vastaan.

Belgia ei kuitenkaan antautunut noin vain, ja miehityksestä tuli ensimmäinen näyte sotajohdon virhearvioista. Parin päivän sijaan saksalaissotilaiden oli taisteltava 11 päivää saadakseen Belgian hallintaansa ja ajaakseen hallituksen maanpakoon. Myös osia rautatieverkosta tuhoutui, joten Saksan joukot joutuivat marssimaan 25 kilometrin päivävauhtia, kun suunnitelman mukaan heidän piti edetä junalla 30 kilometriä tunnissa.

Maailman lehdistö paheksui Saksan hyökkäystä Belgiaan. ”Kokonaisia kyliä on poltettu – – Yksi katolisen kirkon työntekijä kertoi nähneensä omin silmin, kun saksalaiset leikkasivat käden pikkulapselta, joka puristi äitinsä hameenhelmaa”, kertoi The Times -lehti 27. elokuuta. Hyökkäyksessä Saksan sotilaat tappoivat yli 6 000 ihmistä. Sotilaat muun muassa käyttivät siviilejä ihmiskilpinä.

ETENEMINEN VAIHTUI ASEMASOTAAN

Brysselin miehitys 20. elokuuta ja voitto Belgiassa oli saksalaisille vain välietappi matkalla kohti Ranskaa, ja optimistinen Schlieffenin suunnitelma näytti onnistuvan. Ranskan kenraalit olivat ennen saksalaisten tunkeutumista naapurimaahan luottaneet sokeasti sopimukseen puolueettomasta Belgiasta. Kolmen viikon päästä Saksan joukot kuitenkin olivat edenneet jo pelottavan lähelle Pariisia. Rikkaimmat ranskalaiset lähtivät pääkaupungista, ja hallitus muutti Bordeaux'hon.

Saksalaisten sotaonni kuitenkin kääntyi pian. Kun Vilhelm II:n sotilaat ylittivät Marnejoen, Ranskan kenraalit huomasivat olevansa väärällä kohdalla Ranskan ja Saksan rajaa voidakseen puolustautua saksalaisia vastaan ja muuttivat strategiaa nopeasti. Ranskalaiskenraali Joseph Gallieni päätti 7. syyskuuta kutsua kaikki Pariisin taksit